

ІМІГРАЦІЙНИЙ ФАКТОР ЕТНОРАСОВОЇ РЕКОМПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ НАЦІЇ

У статті автор досліджує роль та місце імміграції в процесі американського націєтворення, а також простежує вплив іммігрантів на етнорасову рекомпозицію сучасної американської нації.

Ключові слова: імміграція, іммігранти, американська нація, націєтворення, етнорасова рекомпозиція.

Імміграційний процес у Сполучених Штатах Америки, починаючи з другої половини ХХ століття, зазнав істотної реструктуризації, що зокрема була пов'язана і з особливостями етнорасового розвитку країни. США – держава іммігрантів – у загальній свідомості давно закріпилася як „нація націй”, „нація іммігрантів”, де іммігранти завжди виступали одним із визначальних чинників її формування. Характерно, що у період лібералізації імміграційного процесу, що спостерігається у зазначений нами період, зміна характеру імміграції, передусім її етнічного складу, призводить до етнорасової рекомпозиції американської нації та переосмислення сутності американської національної ідентичності. Метою автора є дослідити імміграцію як фактор, який суттєво вплинув на особливості американського націєтворення та рекомпозицію сучасної американської нації.

Характерно, що тривалий період роль і місце імміграції у формуванні американської нації окреслювалися переважно в мемуарах, літературних замальовках або в автобіографічних нарисах. У цьому контексті варто згадати твори І. Зангуїлла, М. Ентін, Е. Лазарус, Т. Пейна, М. Раваджа, Дж. Адамс, В. Томаса та Ф. Знанецького, а також дослідження носіїв філософських ідей кінця ХVIII – початку ХІХ століття: Дж. Кревекера, Р. Емерсона, А. Токвіля, Ф. Тернера. Теоретико-концептуальним підходам вивчення впливу імміграції на структуру

**БУРЕЙКО Н.М.,
кандидат
політичних наук,
кафедра
міжнародних відносин,
Чернівецький
національний університет
імені Юрія Федьковича**

американської нації присвячено напрацювання Г. Каллена, Дж. Дьюї та Р. Берна. Етнополітичні реалії американського суспільства, а також роль та місце іммігрантів у етнорасовій структурі американської нації проаналізовано у працях Р. Альби, Р. Брубейкера, С. Коула, Л. Дінерштейна, Г. Горера, К. Джопка, М. Мід, В. Смітта, Р. Веколі, В. Варнера.

Від самого початку творення американської нації образ американця асоціювався, в першу чергу, з іммігрантом, який був європейцем або нащадком європейця, в кому протікала суміш європейської крові „англійця, шотландця, ірландця, француза, голландця, німця, шведа”¹. Про те, що Сполучені Штати Америки є „нацією іммігрантів”, писав Т. Пейн у памфлеті „Здоровий глузд”. При цьому він називав США своєрідним прихистком людства, наголошуючи, що „вся Європа, а не Англія стала праматір’ю Америки”². Істинним і справжнім визнавався американець змішаного походження. При цьому визнавалося, що Сполучені Штати Америки є країною не лише американців, а країною, яка існує для всього світу, готовою прийняти вихідців із різних держав³. Недаремно, рядки Е. Лазарус, закарбовані на п’єдесталі статуї Свободи, і сьогодні лунають заклик до іммігрантів досягнути берегів Сполучених Штатів Америки: „Я освічую шлях до золотих воріт”⁴. Знаменно, що сама авторка цих рядків також походила з сім’ї іммігранта.

Прибуваючи до Сполучених Штатів і залишаючи в минулому свій зв’язок з країною свого колишнього перебування, іммігрант, вбираючи нові ідеї та цінності, керуючись принципами демократії, свободи та рівності, отримуючи можливість вдосконалити себе і своє матеріальне становище, ставав американцем. Ті, хто прибували до Сполучених Штатів Америки, іммігранти, „переплавлялися” у нову людську расу, чия праця і чії майбутні покоління мали стати творцями великих змін у світі⁵. Таким чином, це видається чіткою й однозначною констатацією того, що імміграція виступала фактором становлення та процесу формування американців як нації за умови, що іммігранти переймали американську ідею та американський характер, адже саме так багаточисельні різномірні етнічні елементи „сплавлялися” у нове історичне утворення – американську націю⁶, що „включає в себе всіх...”⁷. Тим самим підкреслювалася визначальність імміграції для формування американської нації.

Попри асиміляційні тенденції, які містилися в поширеній концепції „плавильного котла”, що тривалий час пояснювала сутність американської нації, американська суспільна і наукова думка визнавала необхідність збереження етнонаціональних та етнокультурних особливостей іммігрантів. Так, на-

приклад, позитивне ставлення до іммігрантів та їхнього внеску у процес формування американської нації знаходимо у праці В. Сміта „Формування американців: історія асиміляції іммігрантів”⁸, у дослідженнях К. Вітка „Ми, хто буде Америку: сага про іммігранта”⁹, М. Хенсена „Атлантична міграція”¹⁰ та „Іммігрант в американській історії”¹¹, О. Хендліна „Бостонські іммігранти”¹² тощо.

Хоча іммігранти, які перманентно прибували до Сполучених Штатів Америки, і були вихідцями з різних країн і їх нащадки не були американцями, вони самі, переймаючи американську культуру та ідею, не просто ставали частиною американського суспільства, а й впливали на його творення, як і на формування американської нації як такої. Адже американська нація була створена людьми різного етнічного походження, на основі їх прихильності до єдиних цінностей¹³. Так, наприклад, на основі ідеї толерантності та сповідування демократичних ідеалів у другій половині ХХ століття в американське суспільство зрештою було повністю інтегроване афроамериканське населення, що стало результатом тривалих зусиль, покладених на гармонізацію етнорасових відносин у Сполучених Штатах Америки, що втілювалися у реалізації програми так званих „позитивних дій”. Під програмою „позитивних дій” або „дискримінацією навпаки” розуміємо комплекс офіційних урядових програм, які передбачали для етнорасових груп населення спеціальні умови доступу до соціальних, культурних надбань суспільства (наприклад, квотне забезпечення робочими місцями, квоти для вступу до вищих навчальних закладів), до участі у вирішенні проблем їх розвитку, до представництва в органах законодавчої та виконавчої влади, особливо на регіональному та локальному рівнях. Таким чином, програма „позитивних дій” стала уособленням принципу антидискримінаційної кампанії у Сполучених Штатах Америки в 60-ті рр. ХХ століття і зрештою було усунено кричущу невідповідність між американськими ідеалами та американською практикою щодо етнорасових відносин.

Важливо, що американське суспільство не лише не виключає, а й передбачає різноманітність культурних елементів, принесених іммігрантами, що дає змогу вести мову про те, що у США розвивається і розвиватиметься культурний плюралізм (*pluribus*), оскільки існує політико-ідеологічний консенсус, закладений в основі єдності американської нації (*unum*)¹⁴. Враховуючи те, що упродовж ХХ століття іммігранти та їх нащадки склали близько 30 % населення Сполучених Штатів Америки, не викликає сумніву те, що вони так чи інакше вплинули на американську націю та внесли свій внесок у її творення¹⁵.

На цінності внеску іммігрантів у розвиток та утвердження американської самобутньої культури наголошував філософ Дж. Дьюї, стверджуючи, що звертатися до представників американської нації „...американський ірландець, американський єврей чи американський німець – неправильно, оскільки вони визнають те, що вже, по суті, є Америкою... Справжній американець – сам по собі особа іноземного походження. Це не означає, що він неповноцінний американець з домішками чужорідної крові... Його сутність – міжрасова, інтернаціональна. Він не американець плюс поляк чи німець. Американець вже по суті поляк – німець – англієць – француз – іспанець – італієць – грек – ірландець – скандинав – чех – єврей тощо”¹⁶. Звідси простежується думка, що етнічне походження не роз’єднує, а навпаки слугує об’єднуючим чинником. Дж. Дьюї наголошує на цінності спадку минулого іммігрантів, навіть більше – закликає вивчати його в системі американської загальної освіти, вводить у курс шкільної програми вивчення ролі „...міграційних хвиль, з яких упродовж більше ніж три століття формувалась ця земля...”¹⁷. Варто відзначити, що загалом більшість прихильників плюралізму зверталися саме до школи як одного з можливих осередків розповсюдження своїх ідей.

Р. Берн, також відомий своїми плюралістичними поглядами, називав американську націю „світовою цивілізацією в мініатюрі”¹⁸, оскільки вона вбирала в себе іммігрантів з багатьох куточків світу, які долучалися до її творіння. Американські культурологи ще напередодні Другої світової війни почали повсякчасно наголошувати, що „саме іммігранти та діти іммігрантів і стали американським народом, їхня культура стала американською культурою, а не лише внеском...” до неї¹⁹.

Чимало відомих американських політичних і громадських діячів визнавали американську націю нацією іммігрантів, серед них, зокрема, й американський президент Ф. Рузвельт. Свідченням таких ідей є його звернення: „Мої дорогі американці, товарищі по імміграції...”²⁰. Показово, що з ініціативи Ф. Рузвельта Міністерством освіти були започатковані проекти, в рамках яких було передбачено проведення численних заходів, які б укорінювали розуміння позитивного впливу імміграції на розвиток американської нації у суспільній свідомості, зокрема, проект під назвою „Всі американці... Всі іммігранти”²¹.

Ще один американський президент – Р. Рейган – у 1982 р. констатував, що американська нація сформована іммігрантами з різних країн, які збагачують і творять її²². Загалом характерним є те, що з другої половини ХХ століття усвідомлення того, що іммігранти та їх вплив стали беззаперечним фактором у

процесі націєтворення Сполучених Штатів Америки, міцно утвердилося²³.

Варто відзначити, що представників несвропейських народів, більш того, незахідноєвропейських народів, як тих, хто бере участь у творенні образу і суті американця та формує етнорасову композицію американської нації, упродовж тривалого періоду не надто враховували. Це пояснюємо, в першу чергу, особливістю кількісного та якісного складу імміграційних потоків та географією країн-джерел походження іммігрантів до Сполучених Штатів Америки (адже до середини ХХ століття основними країнами-донорами імміграції до США були кілька країн Західної Європи).

Коли ж імміграційні потоки почали дещо змінюватися, серед численних прибулих іммігрантів з іншою культурою, мовою, релігією тощо „місцеві аристократи почали відчувати себе іноземцями у власній країні”²⁴. В іммігрантах місцеве населення почало вбачати деяку загрозу. Адже іммігрант, який прибуває до Сполучених Штатів Америки, усе життя вбирав у себе особливості іншої культури, культури, яку розвивали і вбирали в себе його предки, з якою він виріс і жив. І побутувала думка, що оскільки іммігрант ніколи не зможе змінити своїх предків, він не зможе змінити і свою культуру, а звідси, і свою національну приналежність, ідентичність. Однак, вплинути на американську ідентичність він був у змозі²⁵.

Досліджуючи імміграцію до США у другій половині ХХ століття, варто зауважити, що в результаті лібералізації імміграційного процесу, започаткованого „Законом про імміграцію” 1960 року, зазнали різкої зміни як кількісні, так і якісні показники імміграційних потоків. Говорячи про останні, найперше наголошуємо на зміні етнічного складу імміграції. Так, наприклад, показово, що у 1970 р., через п’ять років з моменту введення в дію „Закону про імміграцію” 1965 року, його демографічні наслідки ще не були помітно відчутними. Представники європеїдної раси становили 87,3%, представники інших рас – 12,6%. Проте вже на початку 1990-х рр. ці показники різко змінилися і становили 76,2% і 23,8% відповідно²⁶. Подібна тенденція зберігалася і спостерігалася надалі.

У 1990-х рр. у структурі імміграції помітно простежується нова тенденція – серед іммігрантів почали переважати вихідці з Латинської Америки (всього 47,9 %, з них 23,7 % склали мексиканці) та Азії (35,2 %). Іммігранти з Європи та Канади склали лише 13,8 % від загального обсягу іммігрантів²⁷. А за даними вже 2003 р. мексиканці склали у США 29,5 % від загальної кількості іммігрантів²⁸. Варто пам’ятати, що таке процентне співвідношення запропоноване без урахування нелегальних іммігрантів, точну кількість яких вирахувати неможливо

з огляду на те, що вони не приймають участь в офіційних переписах населення та реєстраціях.

Зважаючи на те, що на сучасному етапі повсякчас збільшується кількість іммігрантів латиноамериканського походження, у тому числі і нелегальних, важливо простежити та зрозуміти, чи становлять іспаномовні іммігранти загрозу американському суспільству. Дехто з дослідників схиляється до того, що такі застереження є перебільшеними. Це аргументовано тим, що вдаючись до компаративного методу, можна прослідкувати, що не завжди значні масштаби імміграції коливають ідейні елементи відчуття приналежності до єдиної нації. Так, наприклад, майже у сорокарічний період у XIX столітті більше третини іммігрантів прибуло до США з Ірландії, а в 1850-1860 рр. більше 60 % іммігрантів становили німці²⁹. Та це аж ніяк не стало загрозою для нації та руйнування її ідентичності. І якщо на початку XXI століття мексиканські іммігранти становили 27,6 % від загального обсягу іммігрантів³⁰, вони не обов'язково перетворюють Сполучені Штати Америки у розділене суспільство з офіційною двомовністю, розколу соціуму та поляризації американського суспільства. Щоб уникнути такого розколу, життєво необхідним є правильне осмислення етно-расових змін американської нації та правильний вибір концепції, що відповідала б новим етно-расовим реаліям.

А нові етно-расові реалії американської нації зводяться до наступного: вперше в історії США упродовж 2010–2011 рр. у білих американців народилося менше дітей, ніж у представників так званих расових меншин – латиноамериканців, афроамериканців, азіатів та дітей від змішаних шлюбів. За даними Бюро перепису населення з приблизно чотирьох мільйонів дітей, які народилися в країні з липня 2010 по липень 2011 року, 50,4 % – це діти представників етно-расових меншин. Для порівняння у 1990 році цей показник становив 37 %. Характерно, рівень народжуваності серед білих американців в 4 рази нижча, ніж у представників етнічних груп³¹. А тому неважко зробити висновок, що при збереженні тенденції зростання обсягів імміграції з країн Латинської Америки та Азії етно-расові реалії американської нації продовжуватимуть зазнавати подібних зрушень, що зрештою призведе до того, що біле американське населення у США опиниться в меншості.

Водночас дослідник М. Лінд зазначає, що „нація, побудована іммігрантами..., може задати питання тим, хто сьогодні шукає можливості приєднатися: „Що Ви можете зробити для нашої країни?“, але ми [нація, американці – Н.Б.] не повинні питати: „В якій державі Ви народилися?“³². Наявність відчуття національної приналежності є необхідною для забезпечення та підтримки життє-

дайності нації. Вона враховує етнічний елемент у формуванні національної ідентичності, однак не характеризується своєю закритістю перед етнічною багатоманітністю, радше навпаки, вітає її. Ідеї культурного плюралізму, що набули широкого розповсюдження в США наприкінці XX століття, передбачають наявність багатьох етнічних груп у межах одного суспільства зі збереженням притаманних їм культурних властивостей. Та при цьому представники даних етнічних груп повинні бути залучені до процесу націєтворення, а не стояти осторонь, не бути відмежованими. В інакшому випадку структурованість суспільства та наявність у ньому кількох досить самостійних, життєздатних елементів становить одну з основних загроз, а зумовлена сегрегація расової та етнічної структури суспільства призводить до мінімізації його стійкості³³.

Якщо тривалий період у гаслі, закарбованому на американському гербі, „e pluribus unum” „єдність” домінувала над „різноманітністю”, а надто в період англоконформізму та домінування ідей „плавильного котла”, то з часом звужене поняття американської національної ідентичності поступилося більш ширшому, включивши інший вимір „різноманітності/множинності”, під чим розуміли власне потоки іммігрантів³⁴.

Один чи не найважливіший із наслідків реструктуризації імміграційного процесу у Сполучених Штатах Америки пов'язаний з особливостями етнонаціонального розвитку країни. Варто зазначити, що іммігранти часто схильні формувати закриті культурні спільноти, зберігаючи зв'язок з країною чи регіоном свого походження, відмежовуючись від корінного населення держави-реципієнта за принципом „ми – не вони” і тим самим визначаючи межі власної ідентичності. Відтак за таких умов у період лібералізації імміграційного процесу зміна характеру імміграції, передусім її етнічного складу, призводить до етно-расової рекомпозиції сучасної американської нації та переосмислення сутності американського національного характеру. Провідною стала ідея культурного плюралізму стосовно того, що культурна різноманітність, яку приносять за собою іммігранти до країни свого нового місця перебування, сприяє розвитку суспільства, в межах якого існує багато етно-расових груп. Ще на початку формування американської нації та творення американської національної ідентичності, керуючись принципами політичної ідеології, іммігранти могли легко долучитися до американської нації і продовжити її спільне подальше формування. Поступово роль іммігрантів у зазначеному процесі посилювалася, продовжуючи ідеї універсальності американської нації для всіх, коли іммігранти визнаються невід'ємним фактором її творення.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Crevecoeur H. Letters from an American Farmer [Електронний ресурс] / Hector St. John de Crevecoeur. – Режим доступу : <http://www.fullbooks.com/Letters-from-an-American-Farmer.html>
- ² The Selected Work of Tom Paine and Citizen Tom Paine / Ed. H. Fast. – N. Y. : The Modern Library, 1943. – P. 20.
- ³ Журавлева В. Еврейская эмиграция из России в США на рубеже XIX – XX вв.: образ „чужого” в сознании американцев [Електронний ресурс] / Виктория Журавлева. – Режим доступу : http://www.nivestnik.ru/2001_2/12.shtml
- ⁴ Lazarus E. The New Colossus [Електронний ресурс] / Emma Lazarus. – Режим доступу : <http://www.libertys-tatepark.com/emma.htm>
- ⁵ Журавлева В. Еврейская эмиграция из России в США на рубеже XIX – XX вв.: образ „чужого” в сознании американцев [Електронний ресурс] / Виктория Журавлева. – Режим доступу : http://www.nivestnik.ru/2001_2/12.shtml
- ⁶ Червонная С. Обеспечение прав меньшинств в США / Светлана Червонная // США – Канада: экономика, политика, идеология. – 1995. – № 7. – С. 86.
- ⁷ Higham J. Strangers in the Land. Patterns of America Nativism 1860 – 1925 / John Higham. – N.Y. : Rutgers University Press, 2002. –р. 21.
- ⁸ Smith W. Americans in the Making: The Natural History of the Assimilation of Immigrants / William C. Smith. – Arno Press, 1939. – 454 p.
- ⁹ Wittke C. We Who Built America: the Saga of the Immigrant / Carl Wittke. – Prentice-Hall, 1939. – 547 p.
- ¹⁰ Hansen M. The Atlantic Migration / Marcus Hansen. – Simon Publications, 2001. – 428 p.
- ¹¹ Hansen M. The Immigrant in American History / Marcus Hansen. – The Academy Library, 1964. – 230 p.
- ¹² Handlin O. Boston's Immigrants / Oscar Handlin. – Belknap Press of Harvard University Press, 1991. – 400 p.
- ¹³ Gleason P. American Identity and Americanization / Philip Gleason // Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups [Ed. By S. Thernstrom, A. Orlov, O. Handlin]. – Belknap Press, 1980. – P. 52.
- ¹⁴ Fuchs L. Culture Pluralism and the Future of American Unity: The Impact of Illegal Aliens / Lawrence Fuchs // International Migration Review. – Staten Island, N.Y., 1984. – Vol. 18. – № 3. – P. 802.
- ¹⁵ Ibidem: P. 805-806
- ¹⁶ Dewey J. Nationalizing Education [Електронний ресурс] / John Dewey. – Режим доступу: <http://www.jstor.org.ezproxy.gsom.spbu.ru:2048/stable/367821?&Search=yes&searchText=Education&searchText=J.&searchText=Nationalizing&searchText=Dewey&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DDewey%2BJ.%2BNationalizing%2BEducation%2B%26acc%3Don%26wc%3Don&prevSearch=&item=1&ttl=143&returnArticleService=showFullText>
- ¹⁷ Ibidem.
- ¹⁸ Bourne R. The Radical Will. Selected Writings 1911-1918 / Randolph Bourne. – Berkeley and Los Angeles, 1992. – p. 258.
- ¹⁹ The Cultural Approach to History / Ed. Caroline Ware. – N.Y. : Columbia University Press, 1940. – X. – p. 87.
- ²⁰ Лапицкий М. Национальная идея: специфика американского опыта / Марк Лапицкий // США: экономика, политика, идеология. – 2006. –№ 9. – С. 69.
- ²¹ Weiss R. Ethnicity and Reform: Minorities and the Ambience of the Depression Years / Richard Weiss // The Journal of American History. – 1979. – Vol. 66. – № 3. – С. 568.
- ²² Лапицкий М. Национальная идея: специфика американского опыта / Марк Лапицкий // США: экономика, политика, идеология. – 2006. –№ 9. – С. 69.
- ²³ Weiss R. Ethnicity and Reform: Minorities and the Ambience of the Depression Years / Richard Weiss // The Journal of American History. – 1979. – Vol. 66. – № 3. – С. 566.
- ²⁴ Gleason P. American Identity and Americanization / Philip Gleason // Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups [Ed. By S. Thernstrom, A. Orlov, O. Handlin]. – Belknap Press, 1980. – P. 42.
- ²⁵ Kallen H. Democracy versus the Melting Pot: A Study of American Nationality [Електронний ресурс] / Horace Kallen // The Nation. – 1915. – Режим доступу : <https://webstorage.worcester.edu/sites/.../Kallen.DemVsMelting.pdf>
- ²⁶ Червонная С. Возможно ли единство во множестве? (К проблеме американской идентичности) / Светлана Червонная // США – Канада : экономика, политика, идеология. – 1997. – № 10. – С.5.
- ²⁷ Lind M. The Next American Nation. The New Nationalism and the Fourth American Revolution / Michael Lind. – N.Y., L., Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, 1995. – p. 132-133.
- ²⁸ Цапенко И. Роль иммиграции в экономике развитых стран / Ирина Цапенко // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 5. – С. 28.
- ²⁹ Fuchs L. Culture Pluralism and the Future of American Unity: The Impact of Illegal Aliens / Lawrence Fuchs // International Migration Review. – Staten Island, N.Y., 1984. – Vol. 18. – № 3. – P. 806.
- ³⁰ Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности / Сэмюэл Хантингтон. – М., 2004. – С. 351.
- ³¹ Білі діти вперше в історії США опинилися в меншості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/bili-diti-vpershe-v-istoriyi-ssha-opinilisya-v-menshosti.html>

³² Lind M. The Next American Nation. The New Nationalism and the Fourth American Revolution / Michael Lind. – N.Y., L., Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, 1995. – p. 132.

³³ Иноземцев В. Безопасность и свобода иммиграции – новая американская дилемма / Владислав Иноземцев // США: экономика, политика, идеология. – 2003. – № 11. – С. 28.

³⁴ Червонная С. Возможно ли единство во множестве? (К проблеме американской идентичности) / Светлана Червонная // США – Канада : экономика, политика, идеология. – 1997. – № 10. – С.8.

Bureiko N.M. Immigration Factor of Ethno-Racial Recomposition of Contemporary American Nation/ Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

In the paper the author researches the immigration role and place in the process of American nation formation and also studies the immigrants' impact on the ethno-racial recomposition of the contemporary American nation.

Keywords: immigration, immigrants, American nation, nation formation, ethno-racial recomposition.

Бурейко Н.Н. Иммиграционный фактор этнорасовой рекомпозиции современной американской нации/Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича.

В статье автор исследует роль и место иммиграции в процессе американского нациеобразования, а также прослеживает влияние иммигрантов на этнорасовую рекомпозицию современной американской нации.

Ключевые слова: иммиграция, иммигранты, американская нация, нациеобразование, этнорасовая рекомпозиция.

Стаття надійшла до редколегії 28.09.2012

Прийнята до друку 16.10.2012